

početni udarci

zoran đerić

Knjigama koje su predstavljene ovim tekstrom zajedničko je samo to da su PRVE, i da su im autori mlađi pesnici (svi mlađi od 30), kao i činjenica da su (ako na počecima) već stekli izvesnu afirmaciju i književna priznanja. Krešimir Bagić i Boris Gregorić su dobitnici nagrade »Goran« za 1988. godinu. Dubravka Đurić se sve češće oglašava sa stranica književne periodike, kao autor, kao prevodilac sa engleskog i tumač poezije. Miroslav Kirin je dobio nagradu »Goran« za 1989. godinu. Radovan Jeknić je zaposlen u Književnoj zajednici Novog Sada kao urednik lista »Pisac«. Dejan Nikolić je svoju prvu

knjigu objavila u uglednoj izdavačkoj kući kakva je »Nolit«.

Novica Novaković je ovogodišnji nosilac nagrade »Goran«, a Dragana Jovanović Danilov »Brankove nagrade« za 1990. godinu. Sve u svemu – uspešni početni udarci.

Ova kritička panorama ima za cilj da ih predloži, da sagleda prednosti i nedostatke ovakvih početaka. Zbog svoje prirode, ona je uopštavajuća, više informativna nego kritička, više implicira i signalizira nego što argumentuje i, kao takva, svakako je nepotpuna – možda tek uvod u neku drugu ambicioznu književno-kritičku i poetičku zapažanja i pretresanja.

Krenimo redom, onako kako su se knjige pojavljivale.

Krešimir Bagić/Boris Gregorić: SVAKO JE SLOVO KURVA, »Goranovo proljeće«, Zagreb, 1988.

Dvojac Bagić – Gregorić zaplovio je u književne vode na pomalo neuobičajen način, naročito kad je poezija u pitanju: knjigom koju ćisipisu zajednički. Već tim gestom desakralizuju poetski č.n.: on nije više individualno raspinjanje, produkt jedne samoće, već umarno proizvodnje određenih znakova, jezička i poetska igra dve ličnosti. U toj načini (bez obzira kako je realizovali: da li su stihove smislili istovremeno ili su ih sastavljeni naizmjenično; pa uklapali u jednu celinu) pomogla im je generacijska (i životna, pretpostavljaju) bliskost, s njom i senzibilitet, tako da nema većih odstupanja u rukopisu (jer se, uglavnom, ne pozna kad koji od njih ćisipuje stih) i to je još jedno poništavanje autora, još jedna mistifikacija svojstvena našem vremenu, koje su se prihvatali »oberučke« i zdrušno.

Dubravka Đurić: PRIRODA MESECA, PRIRODA ŽENE, »Matica srpska«, Novi Sad, 1989.

Za razumevanje stvaralaštva Dubravke Đurić bitno je pozanjanje njenih dosadašnjih interesovanja – ona su intermedijalnog karaktera. Osim tekstrom (uglavnom konceptualno zemljišnjem, iako poetske prirode), Dubravka Đurić se bavila i fotografijom (izlagala je samostalno i na izložbama sa Zajednicom za istraživanje prostora). Uz to, jedan je od urednika publikacije »Mentalni prostor«. Rodena je u Dubrovniku 1961. godine, a sada je u Beogradu.

Njena prva knjiga, transparentno naslovljena kao »Priroda meseca, priroda žene«, određenija je podnaslovom: devet metapoema. To su pokušaji da se sagledaju i predoče mentalni procesi jednog čina koji je podjednako i vizuelan

još od naslova knjige (»Svako je slovo kurva«) očigledna je humoristička usmerenost: kroz parodiranje, persiflaze, svojevrsne književne viceve i grotesknost ispoljavaju svoje zabavljajuće ambicije i odaju, pre svega, dobro raspoloženje. A to je utisak koji paozij u glavnom nedostaje (ona je često mučna i tugaljiva). Zato ovakva akcija zaslužuje komplimente. Reč je o humoru bez naličja: ne bezrazložnom i karikaturalnom izravljivanju, već nepretencioznom ludiranju i neusiljenom humoru, pri čemu se (što je za paoziju najbitnije) oslobođa jezik a stihovi nespantanu nižu i provociraju svojim postupcima. Ovoj paoziji pristaje i odrednica koju je Lipovetsky prepoznao kao postmoderni, new-wave humor. Njime se odlikuju i samostalne knjige koje su i Bagić i Gregorić u međuvremenu objavili.

i jezički, odnosno poetski i likovni. To je slika dvojnika, ili, još preciznije, lični odraz u ogledalu, preslikavanje ženskog mentaliteta. To je, zaista, meta – prostor u kojem su reči (kao i slike) tek nadomeštaj onog odsutnog, onog neizrecivog i nesagledivog.

Nastojanja Dubravke Đurić su jezička. Pišući o jezičkoj paoziji američkih pesnika koje je prevodila, ona nam odaje te veze (»jezik je izvor i skustva, percepcija, misao«), jednu od mogućnosti iščitavanja njenih tekstova. U tom kontekstu primećujemo: ni osnovna funkcija Dubravkinih pesama nije isključivo referencijsnost, već multivalentnost; svest o jeziku kao primarni princip koji usmerava pisanje; paozija je poliritmična, simulano dešavanje, sa više mogućih

interpretativnih tokova; »unutar teksta se koriste mnogostrukosti različitih oblika« koje narušavaju njegov integritet, itd.

Poezija je, za Dubravku Đurić, »otvorena struktura« u koju ona

slobodno upisuje reči, unosi znake, pokušava da dekodira besmisao. Ovakve investicije u koncepcionalno, semantičko i uopšte lingvističko istraživanje najčešće ne rezultiraju velikom paozijom, ali su i te kako potrebne.

Miroslav Kirin: od nje do vječnosti, »Goranovo proljeće«, Zagreb, 1989.

Dugim pesmama, polazeći od isustava pesnika tzv. semantičkog konkretizma, Miroslav Kirin (1965) nastoji da prevaziđe nasledene govorne konvencije (kako to primećuje K. Bagić), da razobliči postojeće tabue – jezičke, religiozne, porodične, seksualne ili neke druge prirode, svejedno – zbog njih se oseća neslobodno, sputano i nemušto. Takve »frustracije« dovele su do tekstova koji su poetski suvisli, ironični i refleksivni u svim pravcima a naročito »od nje do vječnosti«.

U dva ciklusa, sa po tri pesme, sve, sem poslednje (»Ljubav«) koja je kao epitaf kratka, su niske od 100 i više stihova, svedoci Kirinovog traganja za što primerenijim govorom i oblikom u kom će se na najbolji mogući način izraziti, potvrditi svoje postojanje.

Najduže poema (»The crystal sheep«) je eliotovskog tipa. »Holy Honey« kao da poziva W. C. Williams ili Charlesa Olsona. Kirin se, nema sumnje, ugledao na maj-

store dugih pesama, kakvi su, osim pomenutih, Walt Whitman, Ezra Pound, ali i Majakovski. To ugledanje ne rezultuje podražavanjem, već, jednostavno, usvajanjem određenih sredstava i postupaka kojima se učvršćuje stilovni, strukturalni, okvirni beskrajnih mogućnosti asociranja, uspostavlja logičan poredak, izbegava dodata i fraziranje.

»Od nje do vječnosti« je rukopis umnogom drukčiji od pesama koje su mu prethodile a koje je Kirin poslednjih godina objavljivao u književnoj periodici. Razlikuje se i od ostalih tokova mlade književnosti u Hrvatskoj. Ima prthodnike u Jagodi Zamodi i Veliboru Čoliću, kao i slučajnih podudarnosti sa mlađim srpskim pesnicima Stanislom Nešićem i Đordjem Kuburićem (naročito »Poema o praznom prostoru«).

Nema sumnje: start Miroslava Kirina je uspešan, u poetskoj trci na duže staze možemo očekivati od njega dobre i sve bolje rezultate.

Radovan Jeknić: Žed, NIO »Univerzitetska riječ«, Nikšić, 1989.

Roden u Sivcu (Bačka) 1961. godine, gimnaziju završio u Bijelom Polju, studije književnosti u Novom Sadu, gde se zaposlio, svoju prvu knjigu Jeknić je, ipak, objavio u svom drugom zavičaju, kod crnogorskog izdavača. Egzistencija »vdve«, a eminencija »tamo« izbacili su ga iz konteksta generacije koja stvara u Novom Sadu, ali ga ne zatičemo ni u načinu mlade crnogorske književnosti. Nema ga, dakle, u almanasima i pregledima savremene srpske književnosti i pesništva u Vojvodini, ali ni u »Kvarenju omladine« (izboru novijeg pesništva u Crnoj Gori) koji je objavila Književna omladina Crne Gore a sacinio Želidrag Nikčević, kao ni u panorami novijeg datuma, od istog sastavljača, »Mlada crnogorska poezija« (»Stvaranje«, 7/8, Titograd, 1990).

Iako se još uvek nije oprededio za »zavičaj«, njegova pripadnost književnosti je jasnija i sve očiglednija, uglavnom vezana za delatnost novosadske Književne zadnice i njenog glasila »Pisac«.

Knjigom pesama »Žed« opredeljuje se za »male stvari« i »male reči«, na jednoj strani, a na drugoj za tradicionalnu simboliku koju nose sa sobom ptice (na primer), voda, kamen, drvo. Taj ukrštaj običnog i svakodnevnog sa nestvarnim i mitskim svetom rezultuje kod njega stihovima različite valjanosti. Među njima ističu se:

»Nema pesma«, »Igračica«, »Reč«, »Klupa«, »Ptica«. Uglavnom su to kratke pesme, zatvorene, zaodene smisaone celine iz kojih se mnogo više naslućuje, nego saznaće, koje nizovima svojih asocijacija evociraju pojedine lirske doživljaje. Eliptična, bez spoljnih ukura, ova poezija upućuje na misao da je suština u skrivenom a ne u pokazanom, što je potvrđivao svojim pesništvom Eugenij Montale koga, s puno razloga, uzima za moto svoje knjige i Radovan Jeknić. Ne treba gubiti nadu da će reči koje ostanu neizgovorene umjeti s nama: naći će se već neko ko će te reči naslutiti, možda i izgovoriti lepše od nas.

Dejana Nikolić:

VEČERA, »Nolit«, Beograd, 1989.

Dolazeći iz južnih srpskih krajeva (rođena u Prištini, 1965. godine) Dejana Nikolić je ponela u »miraz« onu osećajnost koju je Borislav Stanković pretvorio gotovo u simbol tog tla (Radivoje Mikić zapaža da ja preuzimam sa klapne knjige »Večera« ovo poređenje). Tu »nečistu krv«, zagrcnutu strašcu i maternjom melodijom, imala je od koga da primi (od Momčila Nastasijevića, preko Milutina Petrovića i Ljubomira Simovića, do Slobodana Kosića i Živka Nikolića), da neguje i sačuva u svom lirskom glasu. On je stišan, bojažljiv, ženski, blizak bajlicama, obrednim i drugim narodnim lirskim psmama. A i život je tamo takav: pritajena egzistencija, utuljena radost i bezbrinost, skrivena osećanja. Sve to osvaja krvotok i »truje ga« od rođenja, baš kao i podneblje stvara utisak potišenosti, atmosferu u kojoj se teško diše, govoriti kratko i zaduhan (nikada do kraja izgovorene reči i rečenice, sa puno progušanih, preskocenih, podrazumevajućih veznika i rečica, aludirajući i simbolizujući određene stvari i pojave).

U prvoj knjizi Dejane Nikolić stekli su se stihovi koje je beležila od 1983. do 1988. godine, kao svojevrsno svedočanstvo njene lirske egzistencije, njene prisutnosti stvarni i imaginarnim dogadajima. Uz Ja, koje je vodič kroz ovaj poetski svet, prisutan je još jedan lik, izvesni Petar, kome se lirski subjekt povremeno obraća, koji

saučestvuje a biva i aktor dešavanja. U pet celina, koje su jedine imenovane, nižu se stihovi, kao da proizlaze jedni iz drugih; pesme su ciklično povezane, nadopunjaju jedna drugu, korespondiraju između sebe; to su, istovremeno, pitanje i odgovori, različiti glasovi, previranja; mešaju se slike i vizije, simbolički sa pojavnim i mogućim, realnim svetom.

»Sve je ovako kao što pišem«, tvrdi pesnikinja. Ako izgleda »čarono«, onda tako i jeste, ili ga ona takvim vidi; u haljinama od humusa, sa svećama u rukama, plamenim dahom, priziva Boga i Petra, započinje svoju večeru. Hrana je prevashodno duhovna. Svaki stih je prilika za novu čaroliju, za novi preobražaj. Možemo nabrojati mnoštvo upečatljivih slika i metafora: slutnje, straha, smrti, vaznesenja. Njena duša je »od pare koja se podiže sa vrelog mleka«, sa njom se ruga, vadji je, čuva, uzdiže do Boga. Sklona nabrajaju (naročito u celini »Rodake«) Dejana Nikolić bira zvučne reči, suprotstavljene jedna drugoj, ponekad i daleke, i nerazumljive, koje se mrmljuju kao molitve, dok kleči na podu i zaglušuju je crkvena zvona. Pojedini fragmenti su nalik ritualu, istorivanju grešnosti i drugih telesnih slabosti. Ipak, ovo nisu stihovi kajanja, već duhovnog uzdizanja, puni blagosti i lepote koju ne može da pomuti ni povremeno odsustvo Boga a prisustvo Davola.

Novica Novaković:

RASTEZLJIVA TETOVAŽA,

»Goranovo proljeće«, Zagreb, 1990.

Najveće muke su prve rečenice. Mnogi pisci, a naročito prozni, priznaju da im je započinjanje najteže. Peter Sloterdijk uočava čitavu poetiku počinjanja. U tom duhu su i moje početne rečenice. A poezija Novice Novakovića? Nisu li to »duševna tetoviranja koja nam predskazuju naše osnovne reči i žigosi naše osnovne slike«, »nervna tetoviranja koja su u nas prodrla kao smisaoni spojevi i utisci dogadaja«, »enigrami koji nam upućuju signale za alarm i akciju, uzmak i čežnju« (Sloterdijk)? Mogu li ove rečenice da nam posluže kao program ili vodič kroz prvu knjigu ovog mladog pesnika?

Sedesetak tekstova, od po osam stihova, svedoče nam i o »egzistencijalnoj tetovaži« koja se ne može sakriti: Novica Novaković je rođen u Ljubljani, gde je diplomirao pravo i zaposlio se u Narodnoj banci Slovenije — otuda pomalo »kruto« držanje, proračunato, nema ličnog eksponiranja, sve je objektivizirano, odmereno, kao paragrafisano. Birokratski se umnožavaju pridevi, gomilaju slike, nameće čudna logika.

U jednom istom tekstu: provokacija, omamlijenost, poziranje,

nadzor, fantazija i razmišljanje, pa upitanost. Ili, tačnije, u prvoj pesmi, na stranici 7: u prvom stihu se nagovještavaju, odnosno konstatuju provokacije, u drugom stihu one šetaju kroz bajku i to erotično, u trećem »omamlijenost uzborkava maštu«, u četvrtom

»mulatkinje poziraju« u petom su gole devojčice, u šestom je kravata, tj. njen položaj pod nadzorom, u sedmom stihu je fantazija zauzavljena razmišljanjem, a u osmom, poslednjem, pitanje koje ni sa čim, nema veze: »Zašto psi tako loše plivaju?«. Apsurdno! Stihovi se ne mogu programirati. Smisao na rasterezanju su moguća, ali ovde kao da se odustaje od smisla. Nalik su na egzibicionizam, naravno metaforički, koji više ne plaši ni male devojčice.

Ovi tekstovni hijeroglifi čitljivi su, prepoznatljivih formulacija, pa ne može biti reči o pogrešnom dekodiranju, o namernom izvršenju i izostavljanju »skrivenog živog sloga«. Stihovi su takvi kakvi su: sami se eksponiraju, sami legitimisu:

»premijere preprodavača tjestenina, koja nije povezana s pikantnim umacima, uzrok zabrane pregovora, pa komandosi izumiru na svečanom podjelama...«
»Sustavna okorjelost ne pogada kišne gliste, koja s marmeladom ispod kože odlaže prema zločinu i karmi...«
»Otposleno staklo na ergulu krije post je i ništa zato, pa rat i mit pod stropom bezgrješno dišu na startu

s orasima i ružičastom ovojni-com.«

Koju god stranicu da okrenemo, s vrlo malo izuzetaka, ugledaćemo ovakve produkte. Možda su oni nonsens, a možda je ovakvo pisanje namerna proizvodljnost, nametanje metaforama omči oko vratova, do potpunog isčešavanja »životnosti«, do potpune redukcije smisla. »Kad bi pjesnici morali u vlastito meso usjeći svoje stihove ili barem svoje praslike, zasigurno bi se smanjilo proizvodjenje«, poželeo je, svojevremeno, Hugo Ball.

Ideja tetoviranja je još uvek ne potrošena, bar kad je u pitanju litaristički prostor i mogućnosti zigorske tekste. Šteta što joj se nije pristupilo ozbiljnije i pažljivije, tim bi i rezultati bili veći, poetičniji, i a ova knjiga autentičnija. Ovakao: Branko Cegec, kao prevodilac sa slovenačkog, povremeno se grubio u nerazumljivosti, u svojevrsnom automatizmu pojezičenog sveta, u pokušaju da otkrije i izrazi te »nove« znake, koji su tako često tek pantomima. Ovaj je pesnik, baš kao i jedan njegov stih, »naglavačke preokrenut helikopter«: ni na nebū ni na zemlji, nit leti, niti cvrkuće, jer su zakoni teže i ravnoteže ni prihvataju, a očekivano izbegava na svaki način i po cenu smisla.

Dragan Jovanović Danilov:
EUHARISTIJA, Književna zajednica
Novog Sada, 1990.

Evo još jednog pesnika s juga Srbije (pored Dejane Nikolić), ali ne u romatičarskom, već u klasicističkom ruku: Danilov se »pričešće« Homerom i Pindarom; obraća se Muzama, antičkim bogovima i junacima; na drugoj strani je pod uticajem hrišćanske simbolike: zahvalan za hleb i vino na »tajnu večeru« poziva Jejtsa (Yeats), Disa, Novalisa, kao i mnoge druge koje imenuje, citira ili parafrazira, ali ne baš u maniru koji je karakterističan za pesnike ovog doba.

U pojedinim pesmama (»Održavanje vatre«, »Ú kolima hitne pomoći«, »Prvo dete«, »Treba ostati u svojoj sobi«) udaljava se od mita, od »božanskih« namera i kada se

primakne životu, autentičnom osećaju, u pomalo blues atmosferi, koja sluti u pozadini neku napetost, čak suze, neku tragiku koja je uvek blizu ali nikada nije patetična, u tim trenucima (koji su lici i kontemplativni, ali i dovoljno duboki i snažni) nastaje ono najbolje što je sadržano u knjizi »Euharistija«.

Klasicistički motivi stavljuju ga na stranu od savremenih poetika. Ali vrednost postiže tek modernističkim postupcima. Uz blues, tu su i, nazvana ih tako, jazz improvizacije, odnosno spontano nizanje stihova i rima, pojigravanje sa smislovima, zadržavanje srećno pronađenih melodija i zvučnih rešenja, otimanje monotoniji sinkopiranim stihovnim izvođenjima čak i neharmoničnim tonovima.

Polja

časopis za kulturu,
umetnost i društvena
pitanja, novi sad,
katolička porta 5,
telefon (021) 28-765

ureduju: ljubiša despotović, silvija dražić, zoran derić, petru krdu, alpar lošonc, miroljub radojković i saša radonjić * glavni i odgovorni urednik: franja petrinović * tehnički i likovni urednik: cvetan dimovski * sekretar redakcije: ljiljana jokić * članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojanjić (predsednik), tanja durić, biljana cvetković, rada čupić, dušan radak, dušan mihailović, dušan patić, danica grubač, simon grabovac (delegati šire društvene zajednice), radmila gikić, radmila cvijanović-lotina, vladimir kopić, franja petrinović i čedomir keco (delegati izdavača) * izdaje nišp »dnevnik« uds, novi sad, bulevard 23. oktobra 31 * direktor nišp »dnevnik« uds: dušan tomić * osnivač: pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine * časopis finansira pokrajinski fond kulture * rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 220 * žiro račun: 65700-603-6324 nišp »dnevnik« uds, sa naznakom za »polja« (godišnja pretplata 150 dinara, za inostranstvo dvostruko) * na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73, časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga * tiraž 2.000 primeraka